સોંદર્ય વેડફી દેતાં
ના ના સુંદરતા મળે ;
સૌંદર્ય પામતાં પહેલાં
સૌંદર્ય બનવું પડે !

‘તેણે લગભગ વીસ ગજ દૂર પર ઝાડીની નીચે પીળું હરણનું બચ્ચું ઉભેલું જોયું, જેની તપાસમાં તે ત્રણ દિવસથી ભટકયો હતો. ખૂબ વ્હાલું બચ્ચું હતું ! થોડાં અઠવાડિયું.

પીળી પીળી રૂંવાટી અને પાતળા પગ, સુંદર માથું હતું. જ્યારે તે ઉપરની ડાળીને પકડવા જતું ત્યારે તે પોતાની લચકતી ગરદન ખેંચતું હતું.

શિકારીના હૃદયના ધબકારા જાણે બંધ થઈ ગયા. તેણે બંદૂકનો ઘોડો ચડાવ્યો અને નાનકડા અસહાય જીવના માથાનું નિશાન તાક્યું. બસ એક ક્ષણ હતી અને નાનકડું બચ્ચું અંતિમ ચીસની સાથે ઘાસ ઉપર ગબડી પડત.

પણ એ જ ક્ષણે.....’

શું થયું એ ક્ષણે ? એ કુતુહલ શાંત કરવા તમારે આ નાનકડી પુસ્તિકા વાંચવી જ રહી.

જીવનમાં આવનારી આવી સોનેરી ક્ષણોનું
સૌંદર્ય જ કાઈક અનેરું હોય છે.

રાજુ દીપ્તિ

હરણનું બચ્ચું

દ્મીત્રી મામિન સિબિયાર્ક

રજૂઆત : યોગેન્દ્ર નાગપાલ ૦ અનુવાદ : દીપ્તિ-રાજુ

શિશુ મિલાપ, વડોદરા

આ ચોપડીનું હિન્દીમાં પ્રકાશન ભારત જ્ઞાન વિજ્ઞાન સમિતિ દ્વારા 'રાષ્ટ્રીય સાક્ષરતા મિશન'ના સહયોગથી થયેલું. જન વાચન આંદોલન હેઠળ પ્રકાશિત આ ચોપડીઓનો હેતુ ગામડાંના લોકો અને બાળકોમાં વાંચવા - લખવામાં રસ પેદા કરવાનો છે.

હરણનું બચ્ચું : દ્મીત્રી મામિન સિબિયાર્ક
Haran Nu Bachchun :
Dumitri Mamin Sibiyark
રજૂઆત : યોગેન્દ્ર નાગપાલ
અનુવાદ : દીપ્તિ- રાજુ
© સર્વાધિકાર સુરક્ષિત,
ભારત જ્ઞાન વિજ્ઞાન સમિતિ
પુસ્તકમાળાના સંપાદક : અરવિન્દ ગુપ્તા
કાર્યકારી સંપાદક : સંજય કુમાર
રેખાંકન : અવિનાશ દેશપાંડે
લેસર ગ્રાફિક્સ : અક્ષરનિર્માણ,
બી-૫, રંભા કોમ્પ્લેક્ષ,
ગુજરાત વિદ્યાપીઠ સામે, અમદાવાદ -૧૪
મુદ્રક : હિંગળાજ પ્રિન્ટર્સ, અમદાવાદ.
પ્રકાશન વર્ષ : ઑક્ટોબર, ૧૯૯૯
કિંમત : ૫.૦૦ રૂપિયા

પ્રકાશક :
શિશુમિલાપ,
૧, શ્રી હરી એપાર્ટમેન્ટ,
એક્ષપ્રેસ હોટલ પાછળ, અલકાપુરી,
વડોદરા -૩૯૦૦૦૭
ફોન : ૦૨૬૫ - ૩૪૨૫૩૯

હરણનું બચ્ચું

દ્મીત્રી મામિન સિબિયાર્ક

રજૂઆત : યોગેન્દ્ર નાગપાલ ૦ અનુવાદ : દીપ્તિ-રાજુ

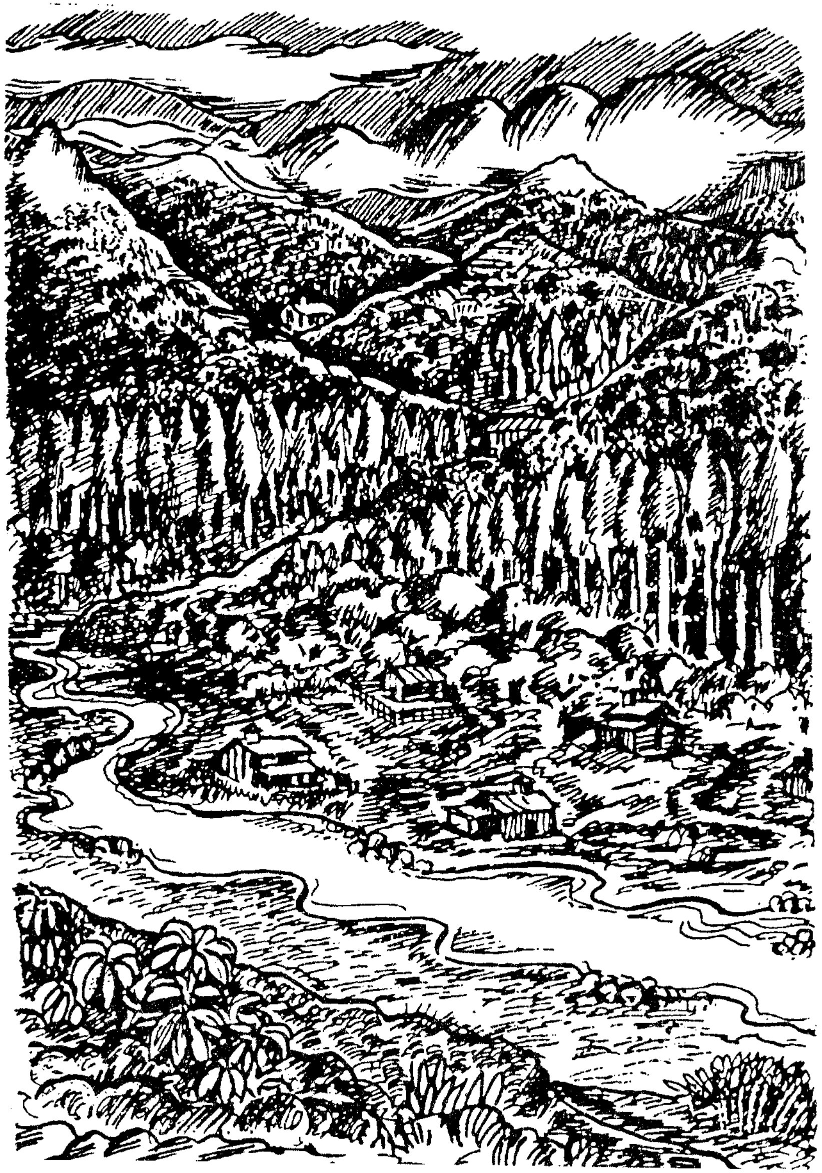

હરણનું બચ્ચું

દૂર દૂર પહાડોના ઉત્તર ભાગનાં ગાઢાં જંગલોમાં તીચ્કી નામનું એક ગામ હતું. ગામમાં માત્ર અગિયાર ઘર હતાં. અગિયારમું ઘર બિલકુલ જંગલની પાસે હતું એટલે ગામમાં દસ જ ઘર હતા. ગામની ચારે બાજુ ચીડનાં વૃક્ષો ઉપરાંત સદાય લીલાં રહેતા વૃક્ષોની ઊંચી દિવાલ બનેલી હતી. ફરના ઝાડની પાછળ થોડાક પહાડો દેખાતા હતા. તીચ્કી ગામને સુંદર પહાડોએ ચારેબાજુથી ઘેરીને જાણે બંધ કરી રાખ્યું હતું. સૌથી નજીક "ઝરણાનો પહાડ" હતો. જેની ઉપરની ટોચ ખરાબ સીઝનમાં ઘેરા વાદળોની પાછળ ઢંકાઇ જતી હતી. ઝરણાના પહાડોમાંથી ઘણા બધા સ્રોત અને ઝરણાં વહેતાં હતાં. એવું એક ઝરણું તીચ્કી સુધી આવતું હતું. ઠંડી ગરમી એમ બારે મહિના તેનું ઠંડુ બરફ જેવું પાણી લોકો પીતા હતા.

તીચ્કીમાં ઘર આડા અવળા બનેલાં હતાં. જેને જ્યાં મન થયું ત્યાં બનાવી દીધું! બે ઘર નદી કીનારે હતા. એક ઘર પહાડના સીધા ઢોળાવ ઉપર અને બાકીના નદી કિનારે આડા-અવડા બનેલા હતા. આડા અવળા વિખરાઇ ગયેલા ઘેંટાની જેમ તીચ્કીમાં એક પણ ગલી ન હતી, ઘરોની વચ્ચેથી એક કેડી જતી હતી. તેમની પાસે કોઇ ઘોડા ગાડી જ ન હતી. જેને ગલીમાં ચલાવી શકાય. ગરમીમાં આ ગામ કાદવ કીચડ અને ઝાડ-ઝાંખરાથી ભરેલા જંગલથી ઘેરાયેલું રહેતું. તેથી સાંકડી પગદંડી મારફત પણ ત્યાં જવાનું ઘણું અઘરૂં બનતું પરંતુ - હંમેશા નહિં. વરસાદના દિવસોમાં પહાડી નદીઓ ઊભરાતી અને તીચ્કીના શિકારીઓને ત્રણ-ત્રણ દિવસ સુધી પાણી ઊતરવાની રાહ જોવી પડતી.

તીચ્કીના બધા પુરૂષો શિકારથી ટેવાયેલા હતા. શિયાળો હોય કે ઉનાળો હોય તેઓ જંગલમાં ભરાઈ રહેતા હતા. એટલું સારૂં હતું કે જંગલ પણ બાજુમાં જ હતું. દરેક સિઝનમાં શિકાર થતો હતો. રીંછ, માર્ટેન , વરૂ અને શિયાળનો શિકાર કરતા હતા. ઠંડીમાં ખીસકોલાનો, વસંત ઋતુમાં જંગલી બકરીઓ અને ઊનાળામાં જાતજાતના પક્ષીઓનો શિકાર કરતા હતા. ટૂંકમાં બારે મહિના તેમને ભારે કામ રહેતું. તે મોટે ભાગે જોખમ ભરેલું રહેતું હતું.

જંગલની તદ્દન પાસે આવેલા એક ઘરમાં ઘરડો શિકારી યેમેલ્યા પોતાના નાનો પૌત્ર ગ્રિશૂક સાથે રહેતો હતો. યેમેલ્યાનું લાકડાના પાટીયાનું બનેલું ઘર જમીનમાં પેસી ગયું હોય તેવું લાગતું હતું. એમાં એક જ બારી હતી. મકાનના ઓરડાની છતનાં લાકડાં ક્યારનાંય સડી ગયા હતા. ચિમની ઈંટોનો ઢગલો બની ગઈ હતી. યેમેલ્યાના ઘરની ચારે બાજુ વાડ ન હતી. દરવાજો ન હતો કે કોઈ બીજો ઓરડો પણ ન હતો. લાકડાના ચબૂતરા નીચે ભૂખ્યું કૂતરૂં લીસ્કો 'ભસ્યા' કરતું હતું. લીસ્કો આખા ગામનો સૌથી સારો શિકારી કૂતરો હતો. દરેક વખતે શિકાર કરવા જતાં પહેલાં યેમેલ્યા બિચારા કૂતરા લીસ્કોને ત્રણ દિવસ સુધી ભૂખ્યો રાખતો હતો તેથી તે સારી રીતે શિકાર શોધી શકે!

એક દિવસ સાંજે નાના ગ્રિશૂકે દાદાને કહ્યું, "દાદા...દાદા... હવે તો હરણનું બચ્ચું હરણની સાથે ફરતું હશે હેં ને ?" તેના મોઢામાંથી પરાણે શબ્દો નીકળતા હતા. ઝાડની છાલમાંથી બૂટ બનાવતાં બનાવતાં દાદાએ જવાબ આપ્યો, "હા બેટા, હવે બચ્ચા સાથે જ ફરે છે." "દાદા હરણનું બચ્ચું લઈ આવોને? ઘણું સારૂં રહેશે હેં ને દાદા?"

"હા હા બેટા લાવીશ, કેમ નહીં લાવું? ઊનાળો આવી ગયો છે. હવે હરણ બચ્ચાં બગાઈથી બચવા જંગલની ગીચ ઝાડીમાં સંતાઈ જશે. બસ ત્યારે જ હું બચ્ચાનો શિકાર કરીને લાવીશ. તું થોડી ધીરજ રાખ.'

છોકરાએ કશો જવાબ ન આપ્યો, બસ એક ઠંડો શ્વાસ લીધો. ગ્રિશૂક માત્ર છ વરસનો હતો. છેલ્લા બે મહિનાથી એ લાકડાની પાટ ઉપર હરણનું ગરમ ચામડું ઓઢીને સૂતો હતો. વસંતઋતુમાં જ્યારે બરફ ઓગળી રહ્યો હતો ત્યારે તેને શરદી લાગી ગઈ હતી અને ત્યારથી તે સાજો થઈ શક્યો ન હતો. તેનો શામળો ચહેરો પીળો પડી ગયો હતો, લાંબો થઈ ગયો હતો, આંખો મોટી મોટી લાગવા માંડી હતી, નાક પાતળું થઈ ગયું હતું. યેમેલ્યા જોતો હતો કે તેનો પૌત્ર દિવસે દિવસે નબળો પડતો જાય છે, પરંતુ તેને સમજાતુ ન હોતું કે તે શું કરે? જડીબુટ્ટીનો ઉકાળો બનાવી તે પાતો હતો. તેને બે વાર દવાખાને પણ લઈ ગયો હતો. પરંતુ બાળકની તબિયત સુધરતી ન હતી. ગ્રિશૂક કશું ખાતો પણ ન હતો. રોટલીનો ટુકડો ચાવી લેતો હતો. બકરીનું મીઠું લગાવેલું માંસ પડેલું હતું પરંતુ ગ્રિશૂક તેની તરફ જોવા પણ માગતો ન હતો.

છાલના બૂટ બનાવતા બનાવતા દાદા વિચારતા હતા, "જુઓ તો શું ઈચ્છે છે? હરણનું બચ્ચું ... ગમે તેમ કરીને મેળવવું જ પડશે."

યેમેલ્યા સીત્તેર વરસનો થયો હતો. વાળ સફેદ, કમર વાંકી, અને શરીર દુબળું-પાતળું. લાંબા લાંબા હાથ. યેમેલ્યાની આંગળીઓ પરાણે વળતી હતી. જાણે લાકડાની બનેલી ન હોય!

તે સ્ફૂર્તિથી ચાલતો હતો. થોડો-ઘણો શિકાર પણ કરી લેતો હતો. તેની આંખો કામ કરતી ન હતી. શિયાળામાં જ્યારે બરફ પડતો હોય અને બરફની ઝીણી કણી હીરાના નાના કણની જેમ ચમકતી હોય ત્યારે ઘરડા યેમેલ્યાને ઘણી મુશ્કેલી પડતી. એના ઓરડાની છત સડી ગઇ હતી. જ્યારે બીજા લોકો જંગલમા હોય ત્યારે પોતે હંમેશા ઘેર બેસી રહેતો હતો.

ડોસાને હવે ચેનપૂર્વક ઘરમાં રહેવાના દિવસો આવ્યા હતા. પરંતુ ઘર સંભાળવાવાળું કોઇ હતું નહીં અને ગ્રિશૂકને પણ ફકત એનો જ આશરો હતો. ઘરડા યેમેલ્યાએ તેની સારસંભાળ કરવાની હતી. ગ્રિશૂકનો પિતા ત્રણ વરસ પહેલા તાવમાં ગુજરી ગયો હતો અને મા શિયાળાની એક સાંજે દિકરાની સાથે ગામથી ઘેર આવતી હતી ત્યારે વરૂએ એને ઘેરી લીધી હતી. બાળક બચી ગયો એ એક ચમત્કાર જ હતો. મા ના પગ ઊપર જ્યારે વરુ તૂટી પડયાં ત્યારે માએ બાળકને પોતાના શરીર વડે ઢાંકી દીધું હતું અને ગ્રિશૂક બચી ગયો હતો.

ઘરડા દાદાને પૌત્રનું પાલન-પોષણ કરવું પડતું હતું અને તેમાં આ માંદગી આવી ગઈ. મુસીબત ક્યારેય એકલી નથી આવતી.

જૂન મહિનાના છેલ્લા દિવસો હતા. તીચ્કીમાં આ દિવસોમાં ગરમી વધારે પડતી હતી. ઘરડા અને બાળકો જ ઘેર રહ્યા હતા. શિકારીઓ હરણોનો શિકાર કરવા જંગલમાં જતા રહ્યા હતા. જેવી રીતે વરુ શિયાળામાં ભૂખે ટળવળે છે તેવી રીતે યેમેલ્યાના ઘરમાં લીસ્કો ત્રણ દિવસથી ભૂખે ટળવળી રહ્યો હતો.

એકદિવસ ગામની સ્ત્રીઓ વાતો કરતી હતી કે, "યેમેલ્યા શિકાર કરવા જતો હોય તેવું લાગે છે."

આ સાચું હતું, થોડીવારમાં યેમેલ્યા હાથમાં બંદૂક લઇને ઘેરથી નીકળ્યો, કૂતરાને છોડયો અને જંગલ તરફ ચાલ્યો. તેણે છાલના નવા જોડા પહેર્યા હતા, ખભા ઊપર ઝોળી લટકતી હતી તેમાં રોટલા હતા. તેણે ફાટેલી જૂની કફની પહેરી હતી અને માથા ઊપર હરણના ચામડાની કાનટોપી પહેરી હતી. ડોસો કેટલાએ વરસથી હલ્કી ટોપી પહેરતો ન હતો, શિયાળા-ઉનાળામાં હરણના ચામડાની ટોપી પહેરી રાખતો હતો - જેથી એનું ટાલવાળું માથું ઠંડી અને ગરમી બધાથી રક્ષાતું હતું.

યેમેલ્યા એ જતાં જતાં પૌત્રને કહ્યું , "ગ્રિશૂક બેટા હવે તું હું આવું ત્યાં સુધીમાં સારો થઇ જા." ઘરડી મલાન્યા તને જોવા આવ્યા કરશે. હું જઇને તારા માટે હરણનું બચ્ચું લઈ આવું ."

"દાદા હરણનું બચ્ચું લાવશોને?"

"કહ્યું તો ખરૂં દીકરા કે લઇ આવીશ."

"પીળું પીળું હરણનું બચ્ચું ." "હા દીકરા પીળું-પીળું."

"સારું હુ તમારી રાહ જોઈશ. જોજો ગોળી છોડો તો નિશાન ન ચૂકાય."

યેમેલ્યા કેટલાયે દિવસોથી શિકાર કરવા જવાનું વિચારતો હતો, પરંતુ પૌત્રને એકલા મૂકવાની ઈચ્છા ન હતી. પરંતુ હવે તેની તબિયત કંઈક સારી થઇ હતી, એટલે ડોસાએ નસીબ અજમાવવાનું નક્કી કર્યું. ઘરડી મલાન્યા પણ ગ્રિશૂકની સાર સંભાળ લેવા તૈયાર થઇ ગઇ હતી, ઘેર એકલા બેસી રહેવા કરતાં આ કામ સારૂં હતું.

યેમેલ્યા માટે જંગલ પણ ઘર જેવું જ હતું. તે જંગલ ને કેમ ન ઓળખે? તે આખી જિંદગી બંદૂક અને કૂતરાને લઇને જંગલમાં ફર્યો હતો. ચારે બાજુ સો માઇલ સુધીની બધી કેડી અને બધી નિશાની તે જાણતો હતો.

જૂન ના અંતમાં તો જંગલ ઘણું સુંદર લાગતું હતું. જાત જાતના ઘાસ અને વેલ ઉપર રંગબેરંગી ફૂલ ખીલ્યાં હતાં, હવામાં મીઠી મીઠી સુગંધ હતી. આકાશમાં ગરમીનો સ્નિગ્ધ સૂરજ ચમકી રહ્યો હતો. જંગલ અને ઘાસ ઉપર, કલકલ વહેતી નદી ને દૂરના પહાડો પર પ્રકાશ ફેલાઈ રહ્યો હતો.

હા, જ્યાં નજર પડે ત્યાં મનગમતું દ્રશ્ય દેખાતું હતું. શ્વાસ લેવા માટે યેમેલ્યા આમતેમ જોતો જોતો ઉભો રહ્યો.

જે પગદંડી ઊપર તે જઈ રહ્યો હતો તે સાપની જેમ વાંકીચૂકી થતી મોટા મોટા પત્થર અને ચટ્ટાનની ખડકની તીક્ષ્ણ ધારથી બચતી બચતી છેક પહાડ સુધી ગઈ હતી. મોટા મોટા વૃક્ષો અને મધુલવંગની ઝાડીઓ ઉગી હતી. રોવાન વૃક્ષો છત્રીની જેમ ફેલાયેલા હતા. જ્યાં ત્યાં નવા ફરના વૃક્ષો અને લીલી વાડ બની ગઈ હતી. ચારે તરફ લાંબી લાંબી ડાળીઓ ફેલાઈ ગઈ હતી. પહાડની વચ્ચે એક જગ્યાએથી દૂર દૂરના પહાડો અને તીરકી ગામ દેખાતું હતું. ગામ ઘેરી અને તંગ ખીણની વચ્ચે ખોવાઈ ગયું હતું. ખેડૂતોના ઘર અહિંથી કાળા ધાબા જેવા દેખાતાં હતાં. યેમેલ્યા પોતાની આંખોને તડકાથી બચાવીને ઘણીવાર સુધી પોતાનું ઘરજોતો રહ્યો અને પોતાના પૌત્રના વિશે વિચારતો રહ્યો.

પહાડ પરથી ઉતરીને જ્યારે તેઓ ફરના ગાઢ જંગલમાં પેઠા ત્યારે યેમેલ્યા એ કહ્યું ,"ચાલ લીસ્કો શોધ." લીસ્કો ને બે વાર કહેવાની જરૂર પડતી ન હતી. તે પોતાનું કામ સારી રીતે જાણતો હતો. પોતાના અણીદાર નાકથી જમીન સૂંઘતો સૂંઘતો ગીચ ઝાડીમાં પેસી ગયો.

શિકાર શરૂ થઇ ગયો હતો.

ભારે મોટા ફરના વૃક્ષોની અણીયાળી ટોચ આકાશ સુધી પહોંચી ગઇ હતી. લાંબી લાંબી ડાળીઓ એક બીજામાં ગુંથાઇ ગઇ હતી, અને શિકારીના માથા ઉપર અભેદ્ય છજું બનાવી દીધું હતું. તેમાં ક્યાંક કયાંક સૂર્ય કિરણ પડતું હતું અને પીળાશ પડતી લીલ ઉપર પડીને સોનેરી ચક્તું બનાવી દેતું અથવા કોઇક વૃક્ષના પહોળા પાનને ચમકાવી દેતું હતું. આવા જંગલમાં ઘાસ ઉગતું ન હતું. યેમેલ્યા ગાલીચા જેવી નરમ લીલ ઉપર ચાલ્યો જતો હતો.

કેટલાક કલાકો સુધી શિકારી આ જંગલમાં ભટકતો રહ્યો. લીસ્કો તો જાણે ધરતીમાં સમાઇ ગયો હતો. બસ ક્યારેક ક્યારેક પગ નીચે ડાળી અડી જતી અથવા તો આકર્ષક લક્કડખોદ એક ઝાડ પરથી ઉડીને બીજા ઉપર બેસતું. યેમેલ્યા ખૂબ ધ્યાનથી ચોરે તરફ બધું જ જોતો હતો. ક્યાંય કોઇ નિશાની છે? હરણ પોતાના શિંગડાથી કોઇ ડાળી તો તોડી નથી ગયું ને? ક્યાંક કશા નિશાન છે? જંગલમાં ક્યાંક ક્યાંક જમીન ટેકરાવાળી કે ક્યાંક ઘાસ ખાધેલું નજરે પડે છે? અંધારૂ થવા માંડ્યું હતું. ડોસાને હવે થાક લાગવા માંડ્યો હતો. રાત પસાર કરવાની કશીક વ્યવસ્થા કરવાની હતી. યેમેલ્યા મનમાં વિચારતો હતો કે કદાચ હરણોને બીજા શિકારીઓએ ડરાવી દીધા હોય. એટલામાં જ લીસ્કોના ભસવાનો હલકો અવાજ સંભળાયો અને આગળ ક્યાંક ડાળીઓ હાલી. યેમેલ્યા ફરના વૃક્ષ સાથે તેને અડીને ઉભો રહી ગયો, એ રાહ જોવા લાગ્યો.

એ હરણ જ હતું. દસ શિંગડાવાળું સુંદર હરણ. બધા વન્ય પશુઓમાં સૌથી ભવ્ય જીવ. લો, તેણે પોતાના શીંગડા પોતાની પીઠ ઉપર અડાડ્યાં અને ધ્યાનથી સાંભળવા લાગ્યું અને હવાને સૂંઘવા લાગ્યું - જેથી પળવારમાં વીજળીની જેમ ઝાડીમાં ગૂમ થઇ જવાય.

ઘરડા યેમેલ્યાએ હરણને જોઇ લીધું, પરંતુ તે બહુ દૂર હતું. ગોળી ત્યાં સુધી પહોંચી શકે નહીં. લીસ્કો ઝાડીમાં સૂતું હતું અને શ્વાસ રોકીને ગોળીનો અવાજ સાંભળવાની રાહ જોતું હતું. એના નાકમાં હરણની ગંધ હતી.

યેમેલ્યાએ ગોળી છોડી અને હરણ તીરની જેમ નાઠું. યેમેલ્યાનું નિશાન ચૂકાઇ ગયું. લીસ્કો ભૂખને લીધે ભસી ઉઠ્યું. બિચારા કૂતરાને હરણના શેકેલા માંસની ગંધ આવતી હતી. મોટું હાડકું દેખાઇ રહ્યું હતું, માલિક તેને આપશે. પરંતુ આ કશું ન મળ્યું તેને બદલે એને ભૂખ્યા પેટે સૂઇ રહેવું પડ્યું, બહુ ખરાબ થયું. રાત્રે ફર વૃક્ષની નીચે તાપતાં તાપતાં યેમેલ્યા કહેતો હતો, "ચાલો મજા લેવા દો એને. અમારે તો હરણનું બચ્ચું મેળવવું છે, લીસ્કો તેં સાંભળ્યું?"

કૂતરો પોતાનું અણીદાર નાક આગલા પંજા ઉપર રાખીને પૂંછડી હલાવતું હતું. યેમેલ્યાએ આપેલો સૂકા રોટલાનો ટુકડો જ આજે એના નસીબમાં લખાયેલો હતો.

ત્રણ દિવસ સુધી યેમેલ્યા જંગલમાં ભટકતો રહ્યો પણ બધું નકામું. બચ્ચાની સાથે હરણ તેની નજરે ન પડયાં. તેનામાં હિંમત નથી રહી તેવું ડોસાને લાગતું હતું, પરંતુ ખાલી હાથે ઘેર જવાની હિંમત પણ ચાલતી નહતી. લીસ્કો બિલકુલ ઉદાસ થઇ ગયો હતો અને દુબળો પડી ગયો હતો, જો કે એણે વચ્ચે એક બે સસલાં પકડી લીધાં હતા.

ત્રીજી રાત તેમને જંગલમાં આગની પાસે જ પસાર કરવી પડી.

યેમેલ્યાને સ્વપ્નામાં પણ પીળું હરણનું બચ્ચું દેખાતું હતું, જેવું ગ્રિશૂકે લાવવાનું કહ્યું હતું. ડોસો દૂર સુધી નિશાની તાકતો રહ્યો પણ દરેક વખતે હરણ ભાગી જતું. લીસ્કોને પણ કદાચ હરણ દેખાઈ રહ્યાં હતા, કારણ કે કેટલીયે વાર તે ભસતો હતો.

ચોથે દિવસે શિકારી અને કૂતરો બિલકુલ હિંમત હારી ગયા હતા. અચાનક એમને હરણ અને તેના બચ્ચાનું નિશાન મળી ગયું. તે પહાડના ઢોળાવ ઉપર ઝાડીમાં હતાં. હરણે જ્યાં રાત પસાર કરી હતી તે જગ્યા લીસ્કોએ સૌથી પહેલાં શોધી. પછી ઘાસમાં દટાયેલાં પગલાં સૂંઘીને શોધી કાઢ્યાં.

ઘાસ ઉપર નાનાં મોટાં ખરીના પગલાં જોઈને યેમેલ્યા વિચારી રહ્યો હતો કે,

"હરણ અને તેનું બચ્ચું છે." આજે સવારે ન હતાં." લીસ્કો! શોધ ભાઈ શોધ !"

સખત ગરમી હતી. હવા પણ ગરમ હતી. કૂતરો જીભ બહાર કાઢીને ઘાસ સૂંઘી રહ્યો હતો, યેમેલ્યા પણ મુશ્કેલીથી પોતાના પગ ઘસડી રહ્યો હતો. અચાનક જાણીતો અવાજ સંભળાયો. લીસ્કો ઘાસ ઉપર સપાટ સૂઈ ગયો. જરા પણ હલનચલન કરતો ન હતો. યેમેલ્યાના કાનમાં પૌત્રનો અવાજ સંભળાતો હતો કે, "દાદા હરણનું બચ્ચું લાવજો, પીળું બચ્ચું હોં." પેલી રહી હરણી, કેટલી સુંદર હરણી હતી! કીડા મંકોડાના ઝૂંડ એના માથા ઉપર ફરી રહ્યાં હતાં. જેથી તે વારંવાર અકળાઈ જતી હતી. યેમેલ્યા પોતાના સ્થળેથી બહાર નીકળીને વિચારી રહ્યો હતો. "ના તું મને છેતરી નહીં શકે."

હરણી પણ પહેલેથી શિકારીની ગંધ ઓળખી ગઈ હતી. ઢસડતા ઢસડતા તેની પાસે પહોંચતા યેમેલ્યાના મનમાં થયું કે, "મને બચ્ચાથી દૂર લઈ જવા ઈચ્છે છે."

ડોસો નિશાન તાકવા ઈચ્છતો હતો. હરણી સાવધાનીથી થોડી દૂર નાસીને ઉભી રહી ગઈ. યેમેલ્યા ફરીથી પોતાની બંદૂક સાથે ઢસડવા લાગ્યો અને તે ધીરે ધીરે હરણી પાસે પહોંચ્યો, અને જ્યાં તેણે ગોળી ચલાવવાનો વિચાર કર્યો ત્યાં હરણી ભાગી ગઈ.

કેટલાયે કલાકો સુધી યેમેલ્યા હરણીનો પીછો કરી રહ્યો તે બબડતો રહ્યો, "નહીં બચ્ચાથી દૂર નહીં જઈ શકે."

મનુષ્ય અને પશુનું આ યુદ્ધ સાંજ ઢળી ત્યાં સુધી ચાલતું રહ્યું. સંતાઈને બેઠેલા શિકારીથી બચ્ચાને દૂર લઈ જવા માટે દસ વખત માએ પોતાનો જીવ જોખમમાં મૂક્યો. ઘરડા યેમેલ્યાને પોતાના શિકારની નિડરતા ઉપર ગુસ્સો પણ આવતો હતો અને આશ્ચર્ય પણ થતું હતું. પરંતુ બચીને તે જવા નહીં પામે. કેટલીયે વાર એણે આવી બલિ આપતી માને મારી હતી. લીસ્કો પડછાયાની જેમ પોતાના માલિક પાછળ ઢસડાઈ રહ્યો હતો અને જ્યારે હરણ નજરથી દેખાતું બંધ થયું ત્યારે પોતાનું ગરમ નાક પગ ઉપર માર્યું. ડોસાએ પાછું ફરીને જોયું અને તરત વાંકો વળી ગયો. તેણે લગભગ વીસ ગજ દૂર પર ઝાડીની નીચે પીળું હરણનું બચ્ચું ઉભેલું જોયું,જેની તપાસમાં તે ત્રણ દિવસથી ભટકતો હતો. ખૂબ વ્હાલું બચ્ચું હતું! થોડાં અઠવાડિયાનું. પીળી પીળી રૂંવાટી અને પાતળા પગ, સુંદર માથું હતું. જ્યારે તે ઉપરની ડાળીને પકડવા જતું ત્યારે તે પોતાની લચકતી ગરદન ખેચતું હતું.

શિકારીના હૃદયના ધબકારા જાણે બંધ થઈ ગયા. તેણે બંદૂકનો ઘોડો ચડાવ્યો અને નાનકડા અસહાય જીવના માથાનું નિશાન તાક્યું.

બસ એક ક્ષણ હતી અને નાનકડું બચ્ચું અંતિમ ચીસની સાથે ઘાસ ઉપર ગબડી પડત. પણ એ જ ક્ષણે ઘરડા શિકારીને યાદ આવ્યું કે કેટલી વિરતા સાથે આની મા એનું રક્ષણ કરતી હતી. એ પણ યાદ આવ્યું કે કેવી રીતે ગ્રિશૂકની માએ ગ્રિશૂકની રક્ષા કરી હતી. એને એ પણ યાદ આવ્યું કે કેવી રીતે ગ્રિશૂકની મા એ જીવ આપીને પણ પોતાના પુત્રને વરૂનું ભોજન થતા બચાવ્યો હતો. અને ઘરડા યેમેલ્યાના દિલ ઉપર એકદમ અસર થઈ અને એણે બંદૂક નીચી કરી દીધી. બચ્ચું પહેલાંની જેમ જ ઝાડની પાસે ફરતું હતું, પાંદડા ચૂંટી રહ્યું હતું. જરા અવાજ સાંભળતા ચોંકી ગયું. યેમેલ્યાએ ઝડપથી ઉભા થઈને સીટી વગાડી અને નાનકડું બચ્ચું વીજળીની ઝડપે દોડીને ઝાડીમાં ગૂમ થઈ ગયું.

"વાહ રે કેવું દોડે છે!" ડોસો કહેતો હતો, અને કંઈક વિચારતાં મનમાં હસતો હતો." તીરની જેમ ઉડી ગયું.જોયું લીસ્કો! ભાગી ગયું! મારૂં બચ્ચું ! ઠીક છે - હજૂ તો મોટા થવું છે, જો તો કેટલું સ્ફુર્તિવાળું છે!" ડોસો ઘણીવાર સુધી એક જગ્યાએ ઉભો રહ્યો અને ઉભો ઉભો મનમાં ને મનમાં હસતો રહ્યો, અને હરણના બચ્ચાને યાદ કરતો રહ્યો .

બીજે દિવસે યેમેલ્યા પોતાને ઘેર ગયો. ગ્રિશૂકે પૂછ્યું, "દાદા હરણનું બચ્ચું લાવ્યા." તે ઘણી જ આતુરતાથી દાદાના પાછા આવવાની રાહ જોતો હતો.

"ના ગ્રિશૂક, પણ મેં એને જોયું હતું."

"પીળું હતું?"

"હા પીળું પીળું હતું. જડબું કાળું. ઝાડી નીચે ઉભું ઉભું પાંદડા ચાવતું હતું.... મેં નિશાન તાક્યું...."

"અને ચૂકી ગયા?"

"નહિ ગ્રિશૂક. મને એ નાનકડા બચ્ચા ઊપર દયા આવી- અને હરણી ઉપર પણ. બસ મેં સીટી વગાડી અને બચ્ચું દોડતું દોડતું ઝાડીમાં ગુમ થઇ ગયું! ભાગી ગયું ..."

ઘરડો યેમેલ્યા ઘણીવાર સુધી પૌત્રની સાથે વાતો કરતો રહ્યો, અને પોતે ત્રણ દિવસ સુધી કેવી રીતે હરણનું બચ્ચું શોધતો રહ્યો- અને કેવી રીતે એ એનાથી બચીને ભાગી ગયું. આ વાત સાંભળીને દીકરો દાદાની સાથે મન મૂકીને હસતો રહ્યો.

ઘણાં દિવસે બાળક ગ્રિશૂક આનંદથી જમ્યો અને પીણું પીધું. સૂતાં પહેલાં કેટલીયે વાર તેણે દાદાને પૂછ્યું.

"દાદા બચ્ચું ભાગી ગયું?"

"હા બેટા ભાગી ગયું..."

"પીળું હતું?"

"હા આખું પીળુ-પીળું હતું. બસ જડબું અને ખરી કાળા હતાં."

આ સાંભળતાં સાંભળતાં બાળક ઉંઘી ગયો. એને આખી રાત સ્વપ્નામાં હરણનું બચ્ચું દેખાયા કર્યું, જે જંગલમાં એની માની સાથે ફરતું હતું. ડોસો પણ સૂઇ રહ્યો હતો અને મનમાં હસતો હતો.

એસ્થરના જન્મના વર્ષે જ એક અવિસ્મરણીય ઘટના બની જેણે રૂબિનનાં જીવનને નવો વળાંક આપ્યો. મિત્રો સાથે ગાંગડ પંથકમાં શિકાર માટે ગયા હતા. એક હરણી વિંધાઈ. નિશાન બરોબર લાગ્યું હતું. પણ.... પાસે જઈને જોયું તો તરફડતી હરણીનું પેટ ફાટી પડ્યું હતું. હરિણી ગર્ભિણી હતી! .... એના ફાટી પડેલા ગર્ભમાં લથબથ એક કાચા દિવસનું બચ્ચું તરફડતું હતું ! બચ્ચાની આંખો હજુ પૂરી ઉઘડી નહોતી પણ મરણાસન્ન હરિણીની આંખો સ્થિર થઈ ગઈ હતી. એ આંખોમાં નિર્દોષ, મુગ્ધ અજંપાનો ભાવ હતો અને એક બુઝાતી જ્યોતનો ચમકારોય હતો !

એ આંખો જોઈને રૂબિનને બીજી બે આંખો યાદ આવી ગઈ ! કોની હતી એ આંખો !... કેમ આ ક્ષણે આ યાદ આવી ? .... માના ખોળામાં રમતી એસ્થરની એ આંખો.... સવારે ઘેરથી નીકળતા જ જોઈ છે. ખિલખિલાટ મૂંગુ મૂંગુ હસતી મોતી જેવી પારદર્શક એ આંખો.....

અંતરમાં કોઈ અકથ્ય વેદનાનો નાદ ઊઠ્યો. પેલું બચ્ચું જાણે કૂણા કૂણા હાથ લંબાવતું હતું. હરિણીની આંખમાંથી એસ્થરની વિસ્મયથી ભરી ભરી પારદર્શક દૃષ્ટિ લંબાતી હતી.

આંખ ભીની થઈ ગઈ. મનોમન સંકલ્પ થઈ ગયો. હવે શિકાર બંધ ! પ્રાણીઓને હવે મારીશ નહીં....બને ત્યાં સુધી જિવાડીશ .... સાચવીશ..... જીવની જેમ જતન કરીશ. શિકાર છોડવાના સંકલ્પ માત્રથી દુનિયા જ જાણે બદલાઈ ગઈ.

સાંજે ઘેર પહોંચ્યા ત્યારે સેરાબેન આશ્ચર્યથી રૂબિન સામે જોઈ રહ્યા હતા. એક આંખમાં સતત ઝલકતું રહેતું ઝનૂન અદૃશ્ય થઈ ગયું હતું. આખે આખા માણસને જાણે કોઈ જુદો જ રંગ ચડી ગયો હતો.

ગુજરાતના કાંકરીયા પ્રાણીબાગને વિકસીત કરનાર રૂબિન ડેવિડના જીવનમાં બનેલ આ એક સત્યઘટના છે.